

Отримано: 05.11.2014 р.

Прорецензовано: 13.11.2014 р.

Прийнято до друку: 04.12.2014 р.

Шевчук О. М., Созанський Л. Й., Татарин Н. Б. Аналіз зовнішньоторговельної діяльності України в сучасних умовах / О. М. Шевчук, Л. Й. Созанський, Н. Б. Татарин // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол.: І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янчук. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Випуск 27. – С. 8–13.

УДК: 338.124.4

JEL-класифікація: F13

Шевчук Олександра Миколаївна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри державних та місцевих фінансів, Львівської державної фінансової академії

Созанський Любомир Йосипович,

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та підприємництва Львівської філії Європейського університету

Татарин Наталя Богданівна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри державних та місцевих фінансів, Львівської державної фінансової академії

АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті досліджено особливості здійснення зовнішньоекономічної діяльності вітчизняними експортерами та імпортерами. Показано необхідність формування здорового конкурентного середовища в напрямку ефективного стимулювання вітчизняного виробника шляхом розробки і реалізації дієвих регуляторів вартості на макрорівні.

Ключові слова: експорт, імпорт, експортно-імпортна діяльність, показники ефективності, поставки.

Шевчук Александра Николаевна,

кандидат экономических наук, доцент кафедры государственных и местных финансов, Львовской государственной финансовой академии

Созанський Любомир Йосипович,

кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики и предпринимательства Львовской филии Европейского университета

Татарин Наталия Богдановна

кандидат экономических наук, доцент кафедры государственных и местных финансов, Львовской государственной финансовой академии

АНАЛИЗ ВНЕШНЕТОРГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УКРАИНЫ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

В статье проведено исследование особенностей осуществления внешнеэкономической деятельности отечественными экспортерами и импортерами. Показано необходимость формирования здоровой конкурентной среды в направлении эффективного стимулирования отечественного производителя путем разработки и реализации действенных регуляторов стоимости на макроуровне.

Ключевые слова: экспорт, импорт, экспортно-импортная деятельность, показатели эффективности, поставки.

Oleksandra Shevchuk,

Ph.D. in Ekonomiks, Lviv State Financial Academy

Lubomir Sozanskiy,

Ph.D. in Ekonomiks, Lviv Department of the European University

Natalia Tataryn,

Ph.D. in Ekonomiks, Lviv State Financial Academy

THE ANALYSIS OF FORING TRADE ACTIVITY OF UKRAINE IN MODERN TERMS

The peculiarities of foreign economic activity by domestic exporters and importers are considered in the article. The necessity of sound competition environment forming is shown in order to stimulate effectively the domestic producer by developing and realizing the effective cost regulators on the macrolevel.

Keywords: export, import, export-import activity, indices of efficiency, delivery.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку, в умовах значної переваги імпорту над вітчизняним експортом особливої актуальності набувають проблеми формування здорового конкурентного середовища в контексті ефективного стимулювання вітчизняного виробника шляхом розробки і реалізації дієвих регуляторів вартості на макрорівні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зазначеним питанням присвячено праці відомих науковців. Найбільш ґрунтовно ця проблема розглянута у працях таких вітчизняних вчених: Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, Л.О. Кадуріної, М.В. Кужельного, Є.В. Мниха, М.С. Пушкаря, В.В. Сопка, М.Г. Чумаченька та ін.

Метою і завданням дослідження є аналіз та оцінка експортно-імпортних операцій України та формування перспективних напрямків їх функціонування.

Досягнення зазначеної мети дослідження здійснено шляхом виконання наступних **завдань**:

- порівняльний аналіз тенденцій експортних та імпорних операцій України ;
- структурний аналіз експортно-імпорної діяльності країни;
- формування перспективних напрямків регулювання та стимулювання експортно-імпортних відносин України.

України.

Виклад основного матеріалу. Успішне функціонування економіки держави передбачає наявність експортно-імпортової стратегії, яка б забезпечувала не тільки фінансовий та соціально-економічний розвиток, але і економічну безпеку країни. Відсутність системного регулювання зовнішньоторговельних операцій не тільки послаблює можливості виконання функцій держави, але і спричиняє комплексні кризові явища бюджетоутворення, грошо-кредитного ринку та соціально- економічної системи.

Складні інтеграційні процеси України у європейській економічній простір, міждержавні конфлікти навколо підписання та ратифікації Україною Угоди з ЄС є підтвердженням важливості і необхідності розроблення нових та впровадження існуючих ефективних організаційно- правових та методичних інструментів державного регулювання зовнішньоторговельної діяльності країни.

У процесі аналізу експортно-імпортової діяльності країни у практиці та теорії міжнародної економіки застосовуються абсолютні і відносні показники, показники структури та ефективності експортних і імпортованих операцій.

Для характеристики тенденцій експортних та імпортованих операцій України застосовано відповідні абсолютні показники обсягу.

Дані таблиці 1 ілюструють загальну тенденцію зниження обсягів експорту України за 1 півріччя 2014 року у порівнянні із 2013 роком на 6,01 %

Таблиця 1
Експорт товарів і послуг України за 1 півріччя 2014 року, млн.дол. США *[1]

Показник	1 півріччя 2013	1 півріччя 2014	Відхилення (+;-)	Темп приросту / падіння
Усього товари послуги	36039,2	33871,9	-2167,3	-6,01
Країни СНД	13486,1	10476,2	-3009,9	-22,32
У інші країни світу	22553,1	23395,7	842,6	3,74
у т.ч. ЄС(28)	9929,4	11177,8	1248,4	12,57

*Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя

Суттєве (на 12,7%) збільшення обсягу українських товарів і послуг України в ЄС на можна розцінювати як безумовну ознаку раціональності обраних українським народом євроінтеграційного спрямування у економічній прості. Відповідним чином доцільно оцінювати і зниження на 22,32% зниження обсягу товарів і послуг у країни СНД, Зазначена тенденція є вагомою підставою твердження та визнання наявності реформ глобального рівня у зовнішньоторговельних відносинах України. Кардинальна періорієнтація з виразними стрімкими темпами несе у собі ряд фінансових загроз, зумовлених із відповідними змінами митних та податкових надходжень до бюджету.

Таблиця 2
Імпорт товарів і послуг в Україну за 1 півріччя 2014 року, млн.дол. США *[1]

Показник	1 півріччя 2013	1 півріччя 2014	Відхилення (+;-)	Темп приросту / падіння
Усього товари послуги	37594,6	30832,6	-6762	-17,99
Країни СНД	12433,3	11000,9	-1432,4	-11,52
З інших країн світу	25161,3	19831,7	-5329,6	-21,18
у т.ч. ЄС(28)	13970,6	11335,0	-2635,6	-18,87

*Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя

За перше півріччя 2014 року неочікуваною тенденцією характеризувався обсяг імпорту в Україну у порівнянні до аналогічного показника 2013 року. Зокрема, як загалом, так і у розрізі країн СНД, світу та Європи спостерігалось зниження обсягу імпорту товарів і послуг (табл.2).

Падіння імпорту товарів і послуг з інших країн світу на 21,2% та загалом на 17,9% у розглянутому можна пояснити ймовірним зниженням купівельної спроможності громадян. Більш повною характеристикою тенденцій експортно- імпорних операцій є визначення відповідного сальдо.

Таблиця 3
Сальдо експортно- імпорних операцій України за 1 півріччя 2014 року, млн.дол. США *[1]

Показник	1 півріччя 2013	1 півріччя 2014	Відхилення (+;-)	Темп приросту / падіння
Усього товари послуги	-1555,4	3039,3	4594,7	-295,4
Країни СНД	1052,8	-524,7	-1577,5	-149,8
У інші країни світу	-2608,2	3564,0	6172,2	-236,6
у т.ч. ЄС(28)	-4041,2	-157,2	3884	-96,1

*Без урахування тимчасово окупованої території АР. Крим і м. Севастополя

Сальдо експортно-імпорних операцій України за 1 півріччя 2014 року у порівнянні із аналогічним показником 2013 року відзначалось ознаками зміцнення зовнішньоторговельної балансу, а отже і економічних фінансового потенціалу та конкурентоспроможності вітчизняного виробника. Суттєвою заслугою цього, безперечно, є створення відповідного сприятливого клімату країнами ЄС. За півріччя 2014 року негативне сальдо знизилось на 96,1%. Стрімкість зазначених змін інформує і про наявність потенціалу для стабільного нарощування конкурентних переваг українських товарів і послуг,

Тенденції оздоровлення експортно-імпорних операцій підтверджуються і відповідними відносними показниками. На рис. 1 відображено коефіцієнт покриття імпорту експортом товарів і послуг у розрізі країн СНД, Країн світу та ЄС.

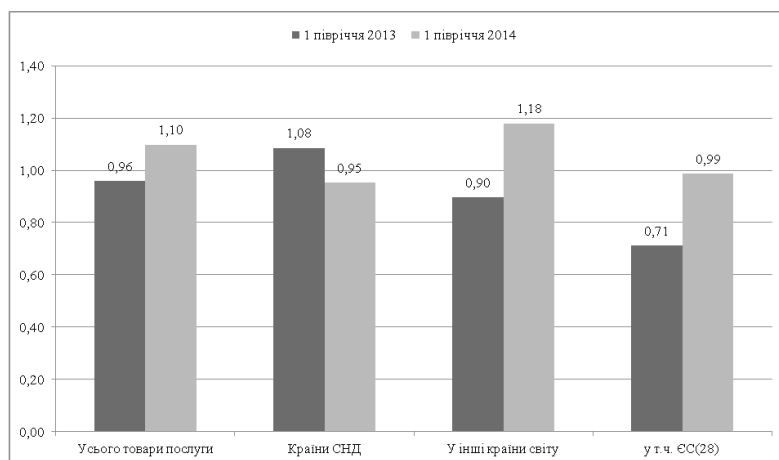

Рис. 1. Коефіцієнт покриття імпорту експортом товарів і послуг України за 1 півріччя 2014 року

Зростаюча тенденція та рівень значення коефіцієнта покриття імпорту експортом загалом та за країнами, крім країн СНД, є позитивною ознакою зміни експортно-імпортного балансу. Для характеристики якості експортних і імпортих відносин України зазначено частки найвагоміших статей товарів і послуг (рис.2). Зростання конкурентоспроможності вітчизняних виробників або взаємовигідність зовнішньоторговельної діяльності та ефективність управління економікою загалом має місце за умови високої частки експорту готових товарів або послуг. Зокрема, бажаним було б щоб найвищу частку у українському експорті займали готові продукти і послуги сільського господарства, легкої промисловості, машинобудування, інноваційної галузі. Такі показники аргументом раціональності зовнішньоторговельної та внутрішньоекономічної стратегії держави. Однак, згідно статистичних даних (рис 2) у першому півріччі 2014 року у структурі українського експорту та спостерігалась незадовільна будова. Найвагомішу частку у експорті займали металургійне виробництво та оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі.

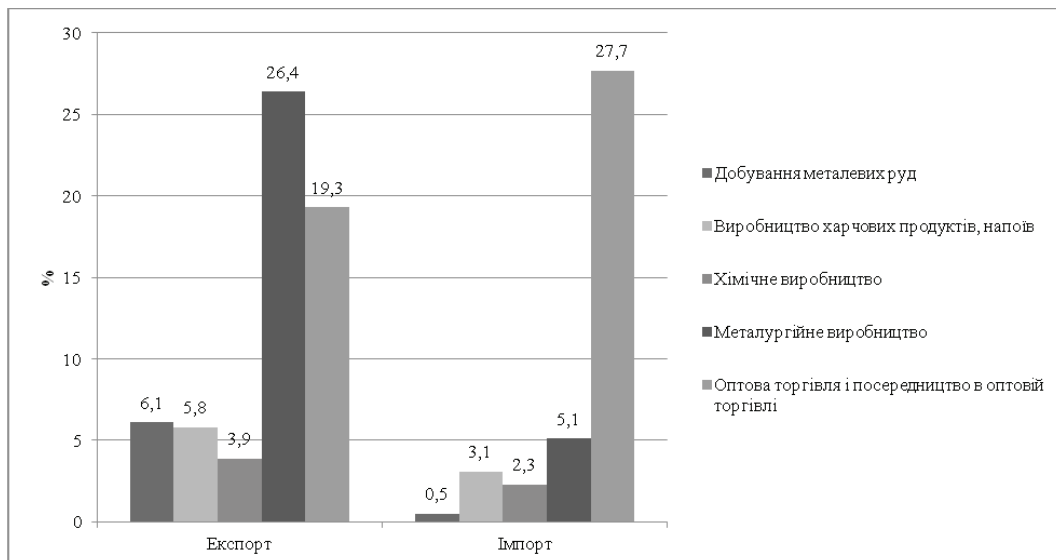

Рис. 2. Частки найвагоміших статей товарів і послуг експорту і імпорту України за 1 півріччя 2014 року

У складі імпорту найвища частка припадала на оптову торгівлю і посередництво у оптовій торгівлі.

Згідно даних статистичних досліджень найсуттєвіші експортні поставки серед країн ЄС здійснювались до Польщі – 5,2% від загального обсягу експорту (чорні метали, руди, шлак і зола, електричні машини), Італії – 4,9% (чорні метали, зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження), Угорщини – 3% (чорні метали, електричні машини, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки) та Німеччини – 2,9% (електричні машини, одяг та додаткові речі до одягу, текстильні, зернові культури); до інших країн: Росії – 20% (механічні машини, чорні метали, залізничні локомотиви), Туреччини – 6,5% (чорні метали, добрива, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки), Китаю – 5,1% (руди, шлак і зола, жири та олії тваринного або рослинного походження, зернові культури), Єгипту – 4,9% (чорні метали, зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження) та Індії – 3,4% (жири та олії тваринного або рослинного походження, чорні метали, палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки)[1]. Підсумовуючи зазначений цифровий матеріал, зауважимо, що найвагомішу частку українському експорту все ж займала сировинна складова, що не розцінюється як позитивне явище в управлінні економічною політикою держави.

Аргументом щодо характеристики зовнішньоекономічної діяльності може бути і фінансовий стан середніх і великих підприємств. Позитивною ознакою євроінтеграційних процесів мало б стати зміцнення малих та середніх підприємств. На рисунку 3 зазначено частки збиткових підприємств у 1 півріччі 2013 та 2014 років.

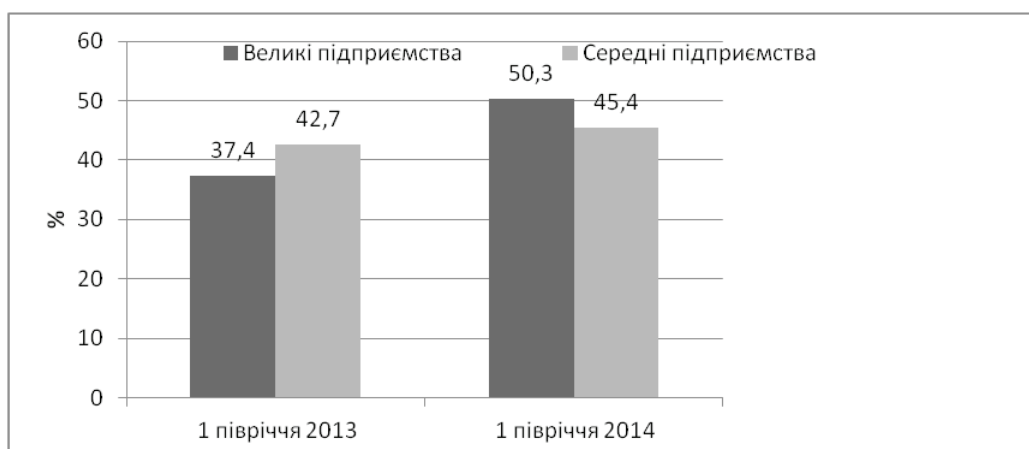

Рис. 3. Частки збиткових великих і середніх підприємств за 1 півріччя 2013 і 2014 років

Наявність високої частки збиткових підприємств та ще і протягом тривалого періоду може бути і ознаками тіньової економіки і неправдивості надання інформації про фінансові результати. Разом з цим,

зростаюча тенденція та величина збиткових підприємств є вкрай незадовільним станом внутрішнього і зовнішнього господарювання. За даними рисунку 3 частка збиткових серед великих підприємств становила 50,3% та на 12,9% була вищою за аналогічний період 2013 року. Частка збиткових серед середніх підприємств у 2014 році становила 45,4% , що на 2,7 % більше 2013 року. Безперечно фінансові результати підприємництва формується під впливом багатьох і внутрішніх і сезонних чинників, але і фактор регулювання зовнішньоторговельних відносин має вагомий вплив.

Результативність експортно-імпортової знаходить своє відображення і у надходження до бюджету України. Збільшення обсягу експорту мало спарити зростання надходень від ввізного мита. Зростання експорту – збільшенню відшкодувань ПДВ. Зрозуміло, що стверджувати про пряму залежність даному випадку, складно. Та все ж, вагома тіснота зв'язку між згаданими показниками очевидно є. Дані таблиці 4 ілюструють зміну обсягу надходжень до бюджету України за окремими податками за січень-лютий 2013-2014 років.

Таблиця 4

Податкові надходження до Державного бюджету України за січень-липень 2013-2014 років, млн. грн.[3]

Податок	2013 рік	2014 рік	Темп приросту / зниження
Податок на прибуток підприємств	34643,7	28136,1	-18,8
Податок на додану вартість	105525,8	102128,1	-3,2
Відшкодування ПДВ	-33462,1	-30821,5	-7,9
Акцизний податок з ввезення на миту територію України підакцизних товарів(продукції)	4629,3	7943,9	71,6
Ввізне мито	7477,9	6439,7	-13,9

Зменшення надходень у 2014 році від податку на прибуток на 18,8% у порівнянні з аналогічний періодом 2013 року є ознакою зниження фінансової результативності вітчизняних підприємств. Питанням, що викликає інтерес є стрімке зростання надходжень від підакцизних товарів ввезених на територію України та зниження обсягу ввізного мита на 13,9%. Рациональна зовнішньоторговельна стратегія мала передбачати інструменти, які б стимулювали разом із зростанням обсягу імпорту зростання митних надходжень, або ж надходжень від податку на прибуток підприємств, якщо митні тарифи за міжнародними домовленостями зменшуються чи скасовуються. У протилежному випадку, зростання імпорту із паралельним зниженням надходжень до бюджету, зростанням частки збиткових підприємств, та обсягів експорту сировинної складової створюють економічні і фінансові загрози державі.

Висновки і пропозиції. Підписання та ратифікація Україною Угоди з ЄС позитивно відобразилося на обсягах експорту та зовнішньоторговельному сальдо в першу чергу з країнами Європи. Разом з цим товарна та галузева структура експорту та імпорту потребує застосування організаційно- правових інструментів стимулювання малого і середнього підприємства, сільського господарства, промисловості, інноваційної діяльності. Зниження фінансової результативності та надходень до Державного бюджету України зумовлює необхідність розроблення і впровадження дієвої стратегії економічної безпеки країни в умовах євроінтеграційних процесів. Така стратегія мала б базуватись на соціально-економічних, національних, гуманно- глобалістичних засадах. Питанням концептуальних підходів до еволюції міжнародної економіки майбутнього мало б стати доцільність та і взагалі припустимість фактора геополітики в ринковій економіці. Сучасні геополітичні та економічні конфлікти дають основу, базову необхідність побудови нових, суто ринкових, не кажучи вже про соціально-гуманні взаємовідносини між учасниками зовнішньоторговельних відносин. Перспективні напрями у цьому керунку могли б формуватись на основі міжнародних домовленостей підкріплених регуляторними і контролюючими механізмами. Течії економічної глобалізації, що почали яскраво розвиватись з на початку ХХІ століття, не є новими у світовій історії. У 1914 році а також 1945- 1975 роках спостерігались економічні глобалізаційні рухи, що наслідково вилились у дві світові війни та холодну війну. Наслідки економічної глобалізації сьогодення можна пов'язати із військими подія у країнах Близького сходу, колишньої Югославії, і... України, нажалі. Економічна глобалізація є процесом, що характеризується багатьма взаємовигідними відносинами. Це і розподіл праці і посилення конкурентоспроможності країн-учасниць, інноваційний прогрес, підвищення рівня продуктивності праці і раціоналізації виробництва, пришвидчення руху капіталу, інформації, підвищення стандартів життя, та загалом соціальної сфери. Так, переваг спільного ведення господарства, безумовно, є чимало, однак реалії свідчать, що і недоліки серйозні присутні, також. До недоліків та

потенційних проблем економічних глобалізації відносять: непередбачуваний рух капіталу, розбалансування між обсягами грошового ринку та реальної економіки і, високий рівень взаємозалежності країн від правових, культурних, суспільно-релігійних аспектів. Резюмуючи ряд теоретичної і аналітичної інформації щодо оцінки та ролі економічної глобалізації зазначимо наступне. Економічна та і загалом світова глобалізація, мабуть, є способом функціонування всесвіту, але ... у майбутньому. Економічна глобалізація є неможливою без інтеграції культурних, національних, суспільно-національних духовно-моральних цінностей. Наголосити та підкреслити потрібно й на тому, що економічна глобалізація, як і зрештою, зовнішньоторговельні відносини повинні бути взаємовигідними. Економічна глобалізація повинна базуватись на рівноправних умовах, і очевидно, найважливіше у світовому об'єднанні не повинно бути і натяків на монополізм, промисловий, транснаціональний, чи будь-який. Об'єднання однакових, як за культурою, так і за цінностями, так і за економічним потенціалом та способом ведення економічного господарства може, справді, сприяти фінансовому, інтелектуальному та духовному зміцненню світової спільноти. У інших випадках, доцільніше говорити про глобальні поглинання і економічні та безпекові прорахунки держави.

Діюча політика надання податкових стимулів, як важливого регулятора економічного розвитку зовнішньоторговельних відносин мала б ґрунтуватися на концептуальних положеннях державної політики яка передбачає наявність ефективних механізмів адміністрування податкових платежів, які передусім передбачають регулювання вартості імпортованих товарів та характеризуються:

- цільовим характером надання – вивільнення фінансових ресурсів мають бути спрямовані виключно на визначені цілі;
- адекватність пріоритетам економічної політики – податкові стимули мають застосовуватися лише для тих напрямів господарської діяльності, які відповідають головним завданням і пріоритетам економічної політики держави, тобто становлять національний інтерес, наприклад: активізація інноваційної діяльності, розвиток малого бізнесу, підвищення енергоефективності тощо;
- орієнтація на розвиток – податкові стимули не мають використовуватися для компенсації поточних витрат, а мають бути спрямовані на розвиток, зокрема технологічну і технічну модернізацію тощо;
- спів фінансування – податкові стимули мають покривати лише частину інвестиційних витрат, понесених підприємством;
- відсутність негативних наслідків для конкуренції.

Також, результати аналізу надають змогу виявити перспективні для України напрямки експортно-імпоротної діяльності та розробити комплекс дій щодо розвитку зовнішньоторговельних відносин України, серед яких мають бути наступні:

- забезпечення функціонування механізмів кредитування і страхування експорту за участю держави, а також надання державних гарантійних зобов'язань щодо експортних кредитів;
- розробка нових видів унікальної продукції з високим технічним рівнем;
- формулювання експортної стратегії;
- організація оперативної роботи державних органів щодо активного просування української експортної продукції на зовнішні ринки та захист інтересів вітчизняних експортерів за кордоном;
- створення потужного експортного сектору;
- залучення іноземних інвестицій на основі створення СП, інших форм спільного підприємства з іноземним капіталом;
- поліпшення товарної структури імпорту;
- гнучка податкова, цінова, депозитна, кредитна, фінансова і валютна політика, що стимулює диверсифікацію експортно-імпортованих операцій.

Література:

1. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>